

ALKOHOLITUTKIMUSSÄATIÖ

VUOSIKERTOMUS

2011

MANNERHEIMINTIE 164a, HELSINKI

PL 30, 00271 HELSINKI

www.alkoholitutkimussaatio.fi

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖ

HALLITUS 2011–2013:

PUHEENJOHTAJA

Jussi Simpura, tutkimusprofessori

VARAPUHEENJOHTAJA

Erkki Vuori, professori

JÄSENET

Heini Kainulainen, tutkija

Taru Koivisto, johtaja

Esa Korpi, professori

Markku Koulu, professori

Pia Mäkelä, erikoistutkija

Elianne Riska, professori

Jaakko Uotila, toimitusjohtaja

TYÖVALIOKUNTA 2011–2013:

PUHEENJOHTAJA

Jussi Simpura, tutkimusprofessori

JÄSENET

Esa Korpi, professori

Elina Riska, professori

Erkki Vuori, professori

ASiantuntijat

Kalervo Kiiänmaa, tutkimusprofessori

Christoffer Tigerstedt, erikoistutkija

RAHAPELITUTKIMUSVALIOKUNTA 2011–2013:

PUHEENJOHTAJA

Pertti Alasuutari, professori

JÄSENET

Kari Haavisto, neuvotteleva virkamies

Visa Heinonen, professori

Markku Koulu, professori

Mauri Marttunen, osastonjohtaja

Kati Rantala, tutkimusjohtaja

Kari Vesala, akatemiattutkija

SIHTEERI JA TUTKIMUSJOHTAJA:

Tomi Lintonen, dosentti

SISÄLLYS

YLEISKATSAUS.....	5
HALLINTO	6
TUTKIMUSTOIMINTA	7
TUTKIMUSSOPIMUKSET JA YHTEISTYÖHANKKEET	7
APURAHAT	24
VARSINAISET APURAHAT	24
LAUDATURTYÖT	25
TUTKIMUSSOPIMUSAPURAHAT.....	25
RAHAPELIAPURAHAT.....	27
MUU TOIMINTA.....	28
MUU TOIMINTA KOTIMAASSA.....	28
KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ	28
TALOUS.....	29
SÄÄTIÖN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ JULKAISUJA	30
VÄITÖSKIRJAT.....	30
VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT KANSAINVÄLISISSÄ TIEDELEHDISSÄ	30
VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT KOTIMAISISSA TIEDELEHDISSÄ	33
MUUT JULKAISUT	33

YLEISKATSAUS

Alkoholitutkimussäätiön tukea saaneita väitöskirjoja julkaistiin vuoden 2011 aikana neljä. Kansainvälisen arviointimenettelyn läpikäyneitä uusia alkuperäisartikkeleita ilmestyi 25. Lisäksi ilmestyi 15 muuta tieteellistä kirjoitusta.

Säätiö myönsi jatkorahoitusta yhdelle tutkimussopimushankkeelle ja päätti aloittaa viiden uuden tutkimussopimushankkeen rahoittamisen. Ensimmäisessä tutkitaan vanhempien päihdeongelmien yhteyttä lapsen huono-osaisuuden kasautuviin riskitekijöihin teini-iässä; kyseessä on rekisteritutkimus vuonna 1991 syntyneistä lapsista ja heidän vanhemmistaan. Toisessa hankkeessa tutkitaan hiirimallin avulla raskaudenaikeisen alkoholi-altistuksen aiheuttamia epigeneettisiä aivojen kehityksen muutoksia. Kolmannessa uudessa hankkeessa aiheena ovat nuoret ja muuttuva rikoskontrolli, ja se käsittelee riskikäyttäytymisen, alkoholin juomisen ja julkisen tilan käytön sosiaalista kontrollia. Neljäs hanke selvittää oikeuspsykiatristen potilaiden asemaa ja kohtelua Niuvanniemen sairaalan oikeuspsykiatristen potilaiden asiakirjojen analyysin kautta. Viidennen hankkeen tavoitteena on selvittää opioidireseptorien merkitystä alkoholiriippuvuuden kehittämisessä AA- ja ANA-rottia apuna käyttäen. Aiemmin alkaneita sopimushankkeita esitellään jäljempänä kohdassa *Tutkimustoiminta*.

Vuonna 2011 säätiön toimintaan ja rahoitukseen vaikutti perinteisen alkoholitutkimuksen tukemisen lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön kanssa solmittu sopimus rahapeliongelmiin tutkimukseen suunnattujen apurahojen jakoprosessin hoitamisesta. Säätiö myönsi tukea tähän tarkoitukseen lähes 170.000 euroa.

Alkoholitutkimussäätiö toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tiloissa Helsingissä osoitteessa Mannerheimintie 164a.

HALLINTO

Säätiön hallitus oli kertomusvuonna seuraava: sosiaali- ja terveysministeriön nimittämät jäsenet johtaja *Taru Koivisto*, professori *Esa Korpi*, tutkimusprofessori *Jussi Simpura* ja erikoistutkija *Pia Mäkelä*; Tieteellisten seurain valtuuskunnan nimeämät jäsenet tutkija *Heini Kainulainen*, professori *Markku Koulu*, professori *Elianne Riska* ja professori *Erkki Vuori*; Alko Oy:n nimeämä jäsen: toimitusjohtaja *Jaakko Uotila*. Hallituksen puheenjohtajana toimi *Jussi Simpura* ja varapuheenjohtajana *Erkki Vuori*.

Työvaliokuntaan kuuluivat hallituksen jäsenet *Korpi*, *Simpura*, *Riska* ja *Vuori*. Puheenjohtajana toimi *Simpura*. Säätiön ulkopuolisina asiantuntijoina työvaliokunnassa toimivat tutkimusprofessori *Kalervo Kiiänmaa* ja erikoistutkija *Christoffer Tigerstedt*, molemmat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Tutkimusjohtajana ja sihteerinä toimi *Tomi Lintonen*. Tilintarkastajana oli KHT *Timo Tuokko*, varalla KHT *Suvi Suonsivu*. Taloudenhoitajana oli *Hannu Lindroth*, *Tiliala Oy*.

Rahapelitutkimusvaliokuntaan kuuluivat Alkoholitutkimussäätiöstä tutkimusjohtaja *Tomi Lintonen* ja hallituksen jäsen, professori *Markku Koulu*. Säätiön ulkopuolisina asiantuntijoina toimivat akatemiaprofessori *Pertti Alasuutari* Tampereen yliopistosta, neuvotteleva virkamies *Kari Haavisto* sosiaali- ja terveysministeriöstä, professori *Visa Heinonen* Helsingin yliopistosta, osastonjohtaja *Mauri Marttunen* Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta, tutkimusjohtaja *Kati Rantala* Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta ja akatemiattutkija *Kari Vesala* Helsingin yliopistosta.

Hallitus kokoontui neljä kertaa, työvaliokunta viisi kertaa ja rahapelitutkimusvaliokunta kerran.

TUTKIMUSTOIMINTA

TUTKIMUSSOPIMUKSET JA YHTEISTYÖHANKKEET

Säätiön ohjelmaan sisältyvät tutkimukset ovat edistyneet seuraavasti:

184 *Alkoholi ja naiset Suomessa 1917–1987.*

Mikä merkitys naisten mielipiteillä ja toiminnalla oli kieltolain kohtalolle? Naisten mielipiteet ovat erityisen kiinnostavia, koska yleinen käsitys niistä muuttui niin radikaalisti: oletettu kieltolain sataprosenttinen kannatus osoittautuikin vuoden 1931 kansanäänestyksessä vastustukseksi. Yli 65 prosenttia äänestykseen osallistuneista naisista halusi purkaa kieltolain kokonaan. Kieltolain kumoamisessa ei ollut kysymys siitä, että naiset halusivat itse vapaasti ja laillisesti juoda. Maalais- ja työläisnaisille se ei joka tapauksessa ollut sopivaa. Naisten kieltolakikeskustelun keskeisimpänä teemana oli, minkälainen alkoholilainsäädäntö minimoi juomisesta tulevat haitat. Estikö kieltolaki isiä, aviomiehiä ja poikia juomasta? Kieltolakitaistelun ”rintamat” asettuivat sukupuolen ohella linjoille kaupunki – maaseutu; porvarilliset – työväki; ruotsinkieliset – suomenkieliset. Kieltolakikansanäänestys osoitti, että keskustelussa tehdyt rajanvedot eivät kanavoituneetkaan luokittelujen mukaiseksi poliittiseksi toiminnaksi. Myös kieltolain tukipilareina pidetyissä työväestössä, maalaisissa, sisämaan asukkaissa ja suomenkielisisissä oli suuri joukko kieltolakia vastustavia tai laista välinpitämättömiä naisia. Kieltolakikeskustelussa naiset perustelivat osanottonsa yhteiskunnalliseen keskusteluun satavuotiaalla koti- ja perhekeskeisellä aatejatkomolla, johon liitettiin myös moraalien ja sosiaalipoliittikan kysymykset. Toisaalta naiset esiintyivät työssäkäyvinä veronmaksajina ja äänestävinä, tasa-arvoisina kansalaisina. Mediassa ja järjestöissä puolustettiin raittiutta ja kieltolakia lähes kieltolakiajan loppuun saakka. Julkisesti kieltolaista esitetyt mielipiteet olivat ristiriidassa yksityisesti ja seurapiiri-julkisuudessa esitettyjen näkemysten kanssa. Kieltolaki ei juurinut alkoholinkäyttöä pois molempien sukupuolten eliitin sekä työläis- ja talonpoikaismiesten tapakulttuurista. Tutkimuksen pääasiallisena lähdeaineistona on lehdistökeskustelu. Sitä täydentävät nais-, kieltolaki- ja raittiusjärjestöjen materiaalit sekä kirjeet, päiväkirjat, muistelmat ja kieltolakiajasta kertovat tilastot. Väitöskirjatyo (monografia) alkoi 2002 hankkeessa *Alkoholi ja naiset Suomessa 1917-1987*. Sen muut tutkijat olivat Matti Peltonen ja Hanna Kuusi. Väitöskirja julkaistiin vuonna 2011 (SKS) nimellä *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: Naisten kieltolakimielipiteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919-1932*. Kaartinen väitteli Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa 4.2.2012. Tutkija: *Aija Kaartinen*, Alkoholitutkimussäätiö. (Aija.Kaartinen@helsinki.fi)

196 ”Miksi lehmät pitää tappaa?” - Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä.

Helsingiläisiä huumemarkkinoita ei ole aikaisemmin tutkittu etnografisesti. Etnografian valitsemiseen vaikutti ennen kaikkea tutkimuksen aihe. Aineistona käytettiin etnografisia tutkimusmenetelmiä, osallistuvaa ja osallistumatonta havainnointia, keskusteluja sekä avoimia haastatteluja. Aineistona käytettiin myös viranomaishaastatteluja sekä esitutkintapöytäkirjoja törkeistä huumauserikoksista. Tutkimus alkoi vuoden 2004 alussa. Tutkimus valmistui vuonna 2011 ja se julkaistiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksia-sarjassa. Tutkimuksen kohteena on huumemarkkinat 2000-luvun alun Helsingissä. Tutkimus tarkastelee lähinnä amfetamiinin, kannabiksen sekä lääkevalmiste Subutexin myymistä ja käyttämistä. Huumemarkkinat erotellaan useimmiten ylemmän tason, keskitason ja alemman tason markkinoihin. Toiminta näillä tasoilla on usein erilaista, vaikka tasot voivat sekoittuakin. Tämä tutkimus käsittelee pääasiallisesti alemman tason ja keskitason huumeiden myyjiä ja käyttäjiä. Toiminta on erilaista myös sen mukaan, onko kyseessä vain yhden huumeen vai useamman eri huumauserikkeen myyminen. On eri asia myydä ja käyttää esimerkiksi Subutexia kuin itse kasvatettua kannabista. Sekä ostaja- että myyjäkuunta eroavat useimmiten toisistaan. Tutkimuksen pääasiallisena aineistona on etnografinen kenttätyö sekä sen ohessa tehdyt havainnoinnit ja haastattelut. Aineistona on myös viranomaishaastatteluja sekä törkeiden huumauserikosten esitutkintapöytäkirjoja. Tutkimuksessa selvitetään Helsingin huumemarkkinoiden eri tasojen toimijarooleja ja seurataan eri tasojen toimintaa. Etnografian avulla tutkimuksessa seurataan huumeiden myynnin ja käytön arkea ja vapaa-aikaa yksityisasunnoissa sekä julkisissa tiloissa. Tutkimus seuraa huumeiden myynnistä aiheutuvia erilaisia riskejä sekä sitä, millaiset huumeiden myyjät pystyvät toimimaan arjessaan pisimpään ilman viranomaisinterventiot. Samalla tutkimus kuvaa keskitason ja alemman tason pienryhmien keinoja viranomaisien kontrollitoimista selviytymiseksi sekä viranomais-toimintaa näitä keinoja kohtaan. Tutkimuksessa seurataan myös sitä, millaiset ovat vankiloiden huumemarkkinat sinne joutuvan huumerikollisen kannalta, millaista arki on vapautumisen jälkeen sekä sitä, miten huume-kaupalla ansaitaan sen eri tasoilla. Tutkimustulosten mukaan Helsingin huumekauppa ylemmästä alempaan toimijaan ei aina näyttäytyä kovin rationaalisena toimintana. Järjestelmällisyyttä enemmän toiminnassa on kyse päihderiippuvuudesta/riippuvuuksista ja muista ongelmista. Ongelmia useimmiten seuraa muista toimijoista ja omasta sekä poliisin toiminnasta. Arki on usein kaaosta, joka täydentyy aineiden käytöllä asiakkaiden kanssa ja yksin. Huumeiden myyjän käytön takia asiat mutkistuvat entisestään ja ongelmat syvenevät. Arki on kuitenkin samalla hyvin jännittävä ja tapahtumarikas tapa viettää usein lyhyeksi jäävä elämä. Huum-

meiden myynti on myös maskuliinista toimintaa, jota yritetään ohjata jonkinlaisella koodistolla, usein se ei kuitenkaan täydellisesti onnistu. Maskuliiniseen toimintaan kuuluu väkivallan uhka osana laittoman toiminnan koodistoa. Lehmät pitää tappaa siksi, ettei synny lisää vasikoita. Muiden ilmiantaminen on kuitenkin arjen tosiasioita. Ilmiantoihin vaikuttavat myyjän omat virheet sekä muiden toimijoiden ja poliisin tehokas toiminta. Vankilatuomiot eivät lopeta huumekauppaa, jos toimijat eivät sitä tahdo. Tuomioiden jälkeen vain hyvin harvat pääsevät ansaitsemaan huumekaupalla suhteessa sen mukanaan tuomiin riskeihin. Tutkija: *Jussi Perälä*, Alkoholitutkimussäätiö. (jussi.perala@thl.fi)

206 *Alkoholin suurkulutuksen toteaminen proteiiniperäisillä biomarkkereilla.*

Lisääntynyttä alkoholinkulutusta on usein vaikea todentaa henkilökohtaisissa haastatteluissa, eikä sen mittaamiseksi ole olemassa luotettavia biomarkkereita. Tutkimuksemme tarkoitus on mitata proteiinien ilmentymistason muutoksia kroonisesti - ja ajoittain juovilla rotilla ja selvittää voidaanko muutoksilla ennustaa alkoholin suurkulutuksen tasoa niin, että hoitoon voidaan ohjata mahdollisimman varhain. Tutkimuksissamme olemme käyttäneet kahta eri rottamallia: toinen on juonut alkoholia kroonisesti ja toinen ajoittain. Olemme keränneet veri- ja virtsanäytteitä useiden viikkojen ajan eri juomisvaiheista ja analysoineet näytteiden proteiinitasoa huippunykyaikaisilla analysaattoreilla. Kuten oletimme, oli yksittäisten rottanäytteiden välillä poikkeamaa noin 10 % mikä vastaa normaalia proteiinien ilmentymisvaihtelua. Ryhmiä yhdistettiin niin, että vain samassa häkissä pidettyjen rottien näytteet yhdistettiin. Tällä minimoitiin häkkien välinen yksittäisten rottien aiheuttama vaihtelu. Vuoden 2011 aikana näytteet käsiteltiin uudelleen niin, että eristettyjen proteiinien liukoisuutta parannettiin, jolloin proteiinitunnistus parani. Samalla kun tuloksia mitattiin ja eri proteiinien ilmentymistä seurattiin eri ryhmien kesken, seurassimme myös eri aikapisteitä (8 ja 16 viikkoa), jolloin proteiinien ilmentymisen eroja voitiin seurata ajan suhteen jokaisessa ryhmässä erikseen. Analyysistä saatuja tuloksia vertailtiin niin, että tässä vaiheessa tutkimusta vain ilmentymisen nousua vertailtiin keskenään. Olemme keränneet satojen proteiinien ilmentymiskarttoja, joista muodostamme systeemibiologista kokonaiskuvaa. Olemme hyväksyneet mukaan vain proteiinit, joiden ilmentyminen on todennettu usealla rinnakkaisella analyysillä, ja vain ne proteiinit, joiden tunnistus on varmennettu usean eri kriteerin perusteella. Olemme käyttäneet varmennettuja tietokantoja aina kun niitä on ollut saatavissa. Rotta-tietokannat eivät valitettavasti ole vielä lopullisissa muodoissaan ja kaikkia proteiineja ei ole varmennettu. Siksi analyysit on toistettu varmentamattomia tietokantoja vastaan. Jokaiselle poikkeavasti ilmentyneelle proteiinille on tehty systemaattinen funk-

tionaalinen klassifikaatio, jossa olemme selvittäneet, mihin luokkaan proteiini kuuluu ja mikä kyseisen proteiinin tehtävä on. Jos tehtävää ei ole mainittu käyttämässämme rotta-tietokannoissa, olemme verranneet löytämäämme proteiinia hiiren tietokantaan. Poimiaksemme joi-takin esimerkkejä tämän hetken analyyseistä voimme todeta mm., että alkoholin periodinen (semi-krooninen) käyttö herättää aivan erilaisen proteiini-ilmentymisen kartan kuin jatkuva (krooninen) juominen AA-rotilla. Kun rotta, joka juo periodisesti, saa proteiinimittausten mukaan solukehitykseen, soluprosesseihin ja systeemiseen vasteeseen liittyvän herätteen, on jatkuvasti juovalla rotalla metabolisiin prosesseihin, immuunivasteeseen ja ärsykkeisiin liittyvien proteiinien ilmentyminen kiihtynyt. On mielenkiintoista, että runsas alkoholin juominen aiheut-taa myös ihmisellä mitattavan immuunivasteen häiriön. Kiniiniä juovat rotat saavat voimakkaan proteiinien ilmentymisvasteen, vaikka juomas-sa ei olekaan alkoholia, mutta vaste on erilainen kuin alkoholia juovien rottien vaste. Myös proteiiniryhmät eroavat toisistaan. Tutkimistamme ryhmistä olemme löytäneet noin 20 - 40 spesifistä proteiinia per ryh-mä, joiden ilmentyminen on koholla vain yhdessä ryhmässä. Lukuisi-en proteiinien ilmentymistaso on myös laskenut (näitä ei ole luokiteltu tässä analyysissä). Keskimäärin noin 100 - 200 proteiinin ilmentyminen muuttuu jokaisessa ryhmässä mutta osa näistä muutoksista voidaan ha-vaita kontrolliryhmissäkin. Jatkamme tällä hetkellä saatujen valtaviin proteiinitunnistuskarttojen analysointia ja ajamme toistoja. Vastuutut-kija: *Marc Baumann*, Helsingin yliopisto. (Marc.Baumann@helsinki.fi)

207 *Elämä kahden perheen välillä - laadullinen tutkimus sijoitettujen lasten selviytymiskeinoista ja toiminnallisuudesta.*

Liberaalit vaikutukset lastensuojelun käytäntöihin, esim. lisävaati-mukset lastensuojelulaissa (417/2007) kuulla ja huomioida lasta it-senäisenä toimijana, ovat tämän tutkimuksen keskiössä. Tarkemmin ottaen kiinnostus kohdistuu siihen, miten ”hallinta vapauden kautta” sisältäen neuvottelevia käytäntöjä ja sopimuksia soveltuu lastensuoje-lun yhteen kenttään, eli ammatillisiin perhekoteihin, kun myös pakot-tavia käytäntöjä liittyy työhön jossa kohdataan sellaisia vaikeita on-gelmia kuten päihdeiden käyttöä. Tutkimuskohteet ovat: 1. Mitä lasten oman toimijuuden korostaminen ja osallisuus merkitsevät käytännös-sä päihdetaustaisten ja/tai päihdeongelmaisten lasten arkielämässä. 2. Millaisia (ongelma)identiteettejä ja ideologisia tavoitteita määritellään ja luodaan yhteisössä. 3. Minkälaisen roolin ammatilliset perhekodit ottavat lastensuojelun kentällä. Teoreettisesti tutkimus sijoittuu ensin-näkin hallinnan analytiikalle, jossa tutkimuksen kiinnostuksen koh-teena ovat ns. totuusdiskurssien ja sosiaalisten käytäntöjen logiikat. Toiseksi lähtökohtana on instituutionaalinen etnografia jossa tarkas-

telun kohteena on m.m. identiteettien muodostuminen lastensuojelun institution puitteissa. Tässä vaiheessa väitöskirjan kolme ensimmäistä artikkelia on julkaistu ja neljäs artikkeli on juuri ilmestymässä. Vuosina 2009 - 2010 ilmestyi ”Re-negotiating Personal Integrity in Finnish Child Welfare” *International Journal of Children’s Rights* -lehdessä sekä väitöskirjan toinen artikkeli ”Vulnerable, guilty or on their own? Institutional Identities of Substance Abusing Children and Families within Finnish Child Welfare” *Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAT)* -lehdessä. Väitöskirjan kolmas artikkeli ilmestyi kirjassa ”Lapset, nuoret ja uudet hallinnan käytännöt (toim. Mirja Satka, Timo Harrikari, Elina Pekkarinen ja Leena Alanen)” vuoden 2011 aikana. Väitöskirjan neljäs artikkeli ”Foster Care Partnerships in Finland 1990-2010: From social task to ensuring better market share?” ilmestyy lähiaikoina *Law and Childhood Studies* kokoelmateoksessa. Tutkija: *Petra Kouvonen*, Alkoholitutkimussäätiö. (petra.kouvonen@thl.fi)

208 *Juomiskulttuurin muutokset juomatapa-aineistojen valossa Suomessa vuosina 1968—2008.*

Tutkimuksessa tarkastellaan juomiskulttuurin muutoksia Suomessa neljän viime vuosikymmenen aikana neljän eri osa-alueen kautta. Osatutkimuksissa tutkitaan (1) alkoholiasenteiden ja juomisen normien muutosta; (2) pien- ja humalakulutuksen ikä-periodi-kohortti-tekijöitä; (3) muutoksia juomistilanteissa, ja (4) muutoksia juomatapojen sosioekonomisissa eroissa. Pääasiallisena aineistona toimivat juomatapatutkimukset vuosilta 1968–2008, mutta myös muita kyselyaineistoja hyödynnetään. Menetelminä käytetään monipuolisesti erilaisia tilastoanalyyskejä. Vuonna 2011 tutkimuksen toiseen osatyöhön liittyvä artikkeli ilmestyi kansainvälisessä julkaisussa, ja kolmas osatyö lähetettiin lehteen arvioitavaksi. Tutkimusprojektista järjestettiin yksi seminaari ja valmisteilla olevan väitöskirjatyön yhteenvetoartikkelista valmistui ensimmäinen käsikirjoitus tutkijavierailun aikana SoRAD-yksikössä Tukholman yliopistossa. Tutkija: *Janne Härkönen*, Alkoholitutkimussäätiö. (janne.harkonen@thl.fi)

209 *Päihteet, raskaus ja riskien hallinta*

Tässä sosiologisessa väitöskirjatutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten suomalaisen yhteiskunnan eri kentillä on reagoitu raskaudenaikaiseen alkoholin ja huumeiden käyttöön liitettyihin riskeihin. Tutkimuksessa analysoidaan 1) raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten tahdonvastaisesta hoidosta käytyä yhteiskunnallista keskustelua ja raskaudenaikaisesta alkoholin käytöstä eri aikoina annettuja viranomaissuosituksia; 2) ammattilaisten ja raskaana olevien naisten kohtaamisia päihdetyöhön erikoistuneella äitiyspoliklinikalla ja; 3) raskausaikana huumeita käyttäneiden naisten omia käsityksiä käyttöön liittyvistä ris-

keistä. Teoreettisesti tutkimus nojaa sosio-kulttuuriseen riskiteoriaan ja hallinnan analytiikkaan. Tutkimuksessa osoitetaan eri tekstiaineistoilla, että asiantuntijakeskusteluissa sikiön terveyden vaaliminen on noussut yhä keskeisemmäksi arvoksi ja riskejä pyritään välttämään aiempaa tiukemmin. Äitiyshuollon käytäntöjä tarkastelemalla tutkimuksessa kuvataan ristiriitaista roolia, johon ammattilaiset joutuvat työskennellessään huumeongelmaisten odottajien kanssa. Tutkimuksessa osoitetaan haastatteluaineistolla, että huumeita raskausaikana käyttäneiden naisten tapa ymmärtää riskit ja uhkakuvat oli toisenlainen kuin lääketieteellinen käsitys riskeistä. Tutkimus käynnistyi vuonna 2005, viidestä osajulkaisusta ja yhteenvedosta koostuva väitöskirja jätettiin esitarkastukseen kesäkuussa 2011 ja väitöstilaisuus pidettiin 10.2.2012. Yksi osajulkaisu on kirjoitettu yhdessä Dorte Hecksherin ja toinen Riikka Perälän kanssa. Väitöskirja julkaistiin Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen julkaisusarjassa. Tutkija on myös osallistunut tutkimuksen aihepiiriin liittyvään ajankohtaiseen keskusteluun mediassa ja erilaisissa laajemmalle yleisölle suunnatuissa luento- ja seminaaritulauksissa. Tutkija: Anna Leppo, Alkoholitutkimussäätiö.

210 *Aivojen muovautuminen huumeriippuvuudessa: mesolimbisen dopamiiniradaston merkitys hermosoluyhteyksien muuttumisesta käyttäytymiseen.*

Huumeet aiheuttavat pitkäkestoisia, jopa pysyviä muutoksia aivoissa, jotka johtavat huumeriippuvuuteen. Tutkimuksemme lähtökohtana ovat riippuvuutta aiheuttavien aineiden, erityisesti bentsodiatsepiinien, aikaansaamat pitkäkestoiset muutokset aivojen motivaation ja palkkiokäyttäytymisen kannalta keskeisissä keskiaivojen dopamiinisoluissa. Pyrimme selvittämään huumeiden aikaansaamien dopamiinisolujen synaptisten muutosten mekanismeja tarkemmin mm. morfologisin menetelmin ja seuraamalla dopamiinineuroneiden geeniekspression muutoksia geenisirujen avulla. Lisäksi selvitämme GABAA-reseptorijärjestelmän roolia addiktoivien aineiden pitkäkestoisissa vaikutuksissa alueella. Selvitämme tiettyjen GABAA-reseptorien roolia dopamiiniradaston modifikaatioissa selektiivisesti ekstrasynaptisiin GABAA-reseptoreihin vaikuttavien lääkeaineiden avulla. Tarkastelemme myös eri GABAA-reseptoripopulaatioihin vaikuttavien lääkeaineiden mahdollisia palkitsevia vaikutuksia itseannostelu- ja paikkahakuisuuskokeilla. Tutkimuksessa käytettäviä tutkimusmenetelmiä ovat aivoleikesähköfysiologia, morfologiset määritykset Golgi-värjätyistä neuroneista, c-Fos-vasta-aine värjäykset, erilaiset käyttäytymiskokeet (itseannostelu, ehdollistunut paikkahakuisuus, lokomotoriikan mittaukset, sensitisoituminen huumeille, ahdistuneisuudesta) ja neuronipopulaatioselektiivinen geeniekspression tutkiminen laser-mikrodissektoiduista värjätyistä neuroneista. Dopamiinisolujen geeniekspressio oli muuttunut ajankohdassa, jossa diatsepaa-

min aikaansaamat modulaatiot dopamiinisolujen sähköfysiologiassa havaittiin. Muuttuneita geenejä löytyi suuri joukko, ja kandidaattigeenien validoiminen toisella metodilla, kvantitatiivisella PCR:llä, on meneillään. Lohkomotoriikkakokeissa havaitsimme, että morfiinin aikaansaama hyperaktiivisuus ja toisaalta sensitoituminen amfetamiinille olivat heikentyneet hiirissä samanaikaisesti diatsepaamin aikaansaaman synaptisen plastisuuden kanssa. Morfiini ja amfetamiini lisäävät hiirten liikeaktiivisuutta mm. VTA:lta lähtevän dopamiiniradan kautta ja diatsepaamin johdosta muuttunut dopamiinineuroneiden aktivaatio muuttaa myös morfiinin ja amfetamiinin vaikutuksia kyseisiin neuroneihin ja siten hiirten käyttäytymiseen. Olemme myös selvittäneet neuropeptidirekssiinin roolia diatsepaamin vaikutuksissa. Diatsepaami hiljensi akuutisti oreksiinia sisältävää hermosolujoukkoa hypotalamuksessa, ja tällä voi olla merkitystä diatsepaamin sekä ahdistuneisuutta lievittävässä että rauhoittavissa ja unta edistävissä vaikutuksissa. Sähköfysiologisissa kokeissa havaitsimme, että myös ekstrasynaptisia GABAA -reseptoreita aktivoivat gaboksadoli ja ganaxolone aiheuttavat muutoksia dopamiinineuroneiden glutamatergisessä säätelyssä, kuten klassiset addiktoivat huumeaineet. Siksi selvitimme gaboksadolin mahdollista palkitsevuutta koe-eläimissä paikkahakuisuuskokeella. Yllättäen tulokset osoittivat gaboksadolin aiheuttavan eläimissä aversiota. Testasimme palkitsevuutta myös toisella metodilla, itseannostelu-kokeella, ja myöskään tässä kokeessa gaboksadoli ei ollut palkitseva, kun taas kontrollina ollut amfetamiini aiheutti itseannostelua selvästi. Selvittääksemme mitkä aivoalueet voisivat välittää gaboksadolin mahdollisesti aversiivisia vaikutuksia olemme tehneet sarjan c-Fos-immunohistologisia kokeita, joissa kartoitamme gaboksadolin akuutteja vaikutuksia eri aivoalueiden aktiivisuuteen. Lisäksi käytämme Golgivärjäystä kiinnostavilla aivoalueilla mahdollisten pidempikestoisten neuronien morfologisten muutosten havaitsemiseksi. Tutkijat: *Anne Panhelainen* ja *Elena Vaschinkina*, Helsingin yliopiston biolääketieteen laitos.

211 *Huumeiden käyttäjät rikoksentekijänä ja valvonnan kohteena.*

Huumeiden käyttäjät määritellään tavallisesti passiivisiksi toimijoiksi, jotka toimivat rutiinin- ja pakonomaisesti vastakohtana vapaalle tahdolle ja rationaalisuudelle. Toisin sanoen päihderiippuvuus ajaa heidät käyttämään aineita ja tekemään rikoksia käytön rahoittamiseksi. Oma näkökulmani huumeita käyttävien taparikollisten toimintaan poikkeaa edellisestä tulkinnasta siten, että käsittelen rikoksiin liittyviä motiiveja ja merkityksiä heijastuksina rikoksentekijöiden elämäntavasta, arvoista ja identiteettistä. Tutkimuskohteena ovat sellaiset huumeiden käyttäjät, joiden huumeiden käyttö on säännöllistä. Ja joiden monialainen rikollinen toiminta viittaa taparikollisuuteen. Hyödynnän tutkimuksessani kulttuurisen kriminologian käsitteistöä ja näkökulmia rikollisuuden ar-

kipäiväisyyden, elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden analysoimiseksi. Toiseksi tarkastelen rikoksen tekijöiden valikoitumista kontrollin kohteeksi ja tapoja, joilla poliisit tulkitsevat huumarikostorjunnan merkitystä. Käytän tutkimusaineistona poliisien ja huumeidenkäyttäjien haastatteluja, Tampereen poliisilaitoksessa tehtyä kyselyä sekä kolmea erilaista esitutkinta- ja tutkintailmoitusaineistoa. Elämäntavan näkökulmasta huumeita käyttävien taparikollisten toiminta heijastaa yksilöllisiä arvostuksia ja toteutuu valta- ja alakulttuurin asettamassa viitekehkeyksessä. Elämäntapajäsennys ei siten sulje pois taloudellista deprivatiota tai syrjäytymistä. Tutkimuksessa ilmeni, että huumeiden käyttäjät syyllistyivät monipuolisesti eri rikoslajeihin. Taloudelliset motiivit eivät olleet ainoita syitä, miksi huumeita käyttävät taparikolliset syyllistyivät rikoksiin. Laittomien keinoin tavoiteltiin myös immateriaalisia etuja, kuten jännitystä, kaveripiirin hyväksyntää ja omien rajojen kokeilua. Aineistoissa oli vahvoja viitteitä siitä, että henkilöt kokivat rikolliskulttuurin houkuttelevaksi elämäntavaksi. Tämä näkyi esimerkiksi siten, ettei konventionaalinen elämäntapa kiehtonut haastateltuja huumeiden käyttäjiä, ja että toisaalta rikollisen identiteetin muodostumisen myötä he olivat vieraantuneet siitä. Vaikka he leimautuivat ulkopuolisten silmissä poikkeaviksi, he halusivat samaistua rikolliseen vertaisryhmään ja saada siellä arvostusta sekä tunnustusta. Poliisitoimintaa kuvaavat aineistot osoittivat, että kontrolli keskittyi tunnettuihin käyttäjiin, mutta tämä johtuu pitkälti huumeiden käyttäjien oheisrikollisuudesta. Poliisiretoriikassa huumeiden käytön kontrollissa oli pitkälti kyse yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpidosta. Poliisin näkökulmasta heidän asiantuntijuutensa ja virkavastuunsa eivät ulotu esimerkiksi rikollista tekoa edeltävien olosuhteiden korjaamiseen, vaan se kuuluu sosiaali- ja terveystoimen vastualueeseen. Poliisin epävirallinen toimintakulttuuri vaikuttaa osaltaan siihen, että rankaisukeskeisyys on edelleen vallitseva suhtautumistapa. Legaalisen määritelmän rinnalla poliisi näkee huumarikollisuuden haitallisena, moraalittomana ja epätoivottavana toimintana, minkä sääntelemiseen on valtaväestön vahva tuki takana. Poliisin harkintavallankäyttö kiteytyi sekä ammattiorientaation että -kulttuurin näkökulmasta siihen, että he pohtivat kontrolloinnin vaikutusta huumeiden käyttäjään. Puuttumiskynnystä nosti se, jos poliisit arvelivat, ettei heidän väliintulollaan ole mitään konkreettista tai symbolista vaikutusta jatkaa rikollista käyttäytymistä. Toiseksi poliisit priorisoivat toimintaansa yhteiskunnallisen haitan perusteella. Tällöin puuttumiskynnystä laski rikoksen aiheuttama haitta muille ihmisille ja teon myötävaikutus muuhun rikollisuuteen, kuten huumemarkkinoiden toimintaedellytyksiin. Tutkija: *Tuula Kekki*, Alkoholitutkimussäätiö.

212 *Alkoholipolitiikka itsenäisessä Virossa*

Tutkimuksessani olen käyttänyt Eurocare Bridging the Gap (BtG) -asteikkoa mittaamaan Viron alkoholisäännösten tiukkuutta vuosien 1991 ja 2008 välisenä aikana. Näitä indikaattoreita on verrattu muista Euroopan maista saatuihin tuloksiin. Tutkimuksessani käsittelen seitsemää alkoholipolitiikkaan liittyvää toimenpidettä: tuotannon ja tukkumyynnin sääntely; jakelun sääntely; ikärajat; mainonta; yhteiskunnallinen ja ympäristön sääntely; viranomaisten linjaukset ja alkoholin verotus. Indikaattoreiden arvot perustuvat tekemääni analyysiin niistä lakimuutoksista ja valtion ohjelmista, joita kyseisten vuosien aikana toteutettiin. Itsenäisessä Virossa alkoholipolitiikkaan liittyviä asioita ei ole pidetty poliittisesti kovin tärkeinä. Kansainvälisessä vertailussa Viron 1990-luvun alun alkoholipolitiikka oli vielä erittäin vapaamielinen. Kun maa itsenäistyi, tuli ajankohtaiseksi muuttaa monia eri alueiden politiikkoja samanaikaisesti. Asiantuntijoita ja resursseja ei ollut tarpeeksi saatavilla. Tilannetta kuvaa hyvin myös se, että lain täytäntöönpanon valvonta oli vähäistä, kansalaisyhteiskunta oli vielä heikko ja kansalaispainostus puuttui. Valtiovallan kyky toimeenpanna muuttunutta lainsäädäntöä on ollut heikko, ja nopeasti vaihtuva hallintohenkilöstö on vaikeuttanut yhtenäisten ja systemaattisten menettelytapojen kehittämistä. Kun verrataan vuoden 1995 tilannetta (jolloin kaikkein intensiivisin poliittisten ja taloudellisten uudistusten kausi alkoi rauhoittua) ja vuosien 1998-1999 tilannetta (jolloin uutta lainsäädäntöä otettiin käyttöön) voidaan sanoa, että vuonna 2008 (jolloin yhtenäiset rajoitukset alkoholin myyntiaikoihin tulivat voimaan) oli liberalismi Virossa jo kehittynyt järjestäytyneemmäksi ja maltillisemmaksi. Kontrasti Pohjoismaihin on toisaalta edelleen vahva. Suhteessa muihin Euroopan maihin Viro kuuluu niiden maiden joukkoon, joissa alkoholisääntely on keskitasolla. Taluspolitiikka ja tarve noudattaa EU:n sopimuksia mutta myös useat muut syyt ovat saaneet Viron kehittämään alkoholipolitiikkaansa nykyään siten, että se on sopusoinnussa kansanterveydellisten pyrkimysten kanssa. Mitä enemmän Viro on parantanut hallinnollisia resurssejaan sitä enemmän se on pystynyt ottamaan käyttöön jäsenyneempää alkoholipolitiikkaa, joka ottaa huomioon myös sosiaaliset tekijät. Vuodesta 2008 lähtien säätelytoimia on tiukennettu eri tavoin, mm. ottamalla käyttöön maanlaajuinen aikarajoitus alkoholin myymiselle virallisten myyntipaikkojen ulkopuolella, tiukentamalla alkoholimainonnan rajoja ja tehostamalla veronkantoa. Toisaalta voidaan yhä sanoa, että Virolta puuttuu kokonaisvaltainen alkoholipolitiikka, jolla voitaisiin koordinoida toimia alkoholinkulutuksen haittojen ehkäisemiseksi. Tutkija: *Kersti Kollom*, Tallinnan yliopisto, Åbo Akademi, Sosiologian laitos. (kerstiko@hotmail.com)

213 *Aivoperäisen hermokasvutekijän merkitys alkoholin juomisen säätelyssä.*

BDNF:n kuuluu hermokasvutekijöiden perheeseen ja sen on todettu olevan osallisena muun muassa hermosolujen elossa säilymisessä ja hermoston plastisuudessa, oppimisessa, liikeaktiivisuuden ja ruokahalun säätelyssä sekä addiktiossa. BDNF signaloi pääasiassa TrkB-reseptorin kautta ja alkoholin ja muiden päihteiden on akuutisti annettuina todettu indusoivan sekä BDNF:n että TrkB:n. Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää BDNF:n merkitystä alkoholin vahvistavissa vaikutuksissa ja juomisen säätelyssä. Tutkimuksessa on määritetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella BDNF:n ekspressioprofiili akuutin alkoholi-altistuksen jälkeen sekä annoskokeessa (alkoholiannokset 1,5 g/kg ja 3 g/kg) että korkeammalla alkoholiannoksella aikapistekokeessa (aikapisteeet 90 min, 3, 6 ja 24 tuntia) AA (Alko, Alcohol) ja ANA (Alko, Non-Alcohol) rottakannoilla. BDNF mRNA-tasot on määritetty naïvien ja akuutisti alkoholille altistettujen rottien etuaivokuorelta, accumbens-tumakkeesta, mantelitulmakkeesta, hippokampuksesta sekä ventraalisen tegmentumin alueelta kvantitatiivisella PCR menetelmällä SYBR Green detektiolla. Tuloksia on esitelty EBPS 2011 kongressissa Amsterdamissa Hollannissa sekä ES-BRA 2011 kongressissa Wienissä Itävallassa. Barcelonan autonomisessa yliopistossa on aloitettu osatyö, joka tarkastelee BDNF- ja dopamiinijärjestelmien vuorovaikutusta sekä etanolin vaikutusta tähän. Tutkija: *Noora Raivio*, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, (noora.raivio@helsinki.fi)

215 *Juomiskulttuurin moninaisuus - Naisten ja miesten humalan, kulutuskäytäntöjen ja juomistilanteiden tarkastelua.*

Sosiologian alaan kuuluvassa väitöstutkimuksessa juomatapoja tarkastellaan sukupuolen näkökulmasta. Vaikka juomatapoja tarkastelevisissa tutkimuksissa on käsitelty juomisen sukupuolieroja, on sukupuolten välisten erojen lisäksi tärkeää tarkastella eroja myös sukupuolen sisällä. Tutkimuksessa tuodaankin esiin eri ikäisten naisten ja miesten juomiskäytäntöjä, juomiseen liitettyjä merkityksiä sekä sukupuoli ihanteita ja -rooleja. Tutkimuksessa hyödynnettävä sukupolvinäkökulma valottaa lisäksi juomatavoissa tapahtuneita muutoksia. Tarkastelemalla erityisesti naisten muuttuneita juomatapoja ja juomisihanteita tutkimus lisää tietoa juomiskulttuurimme muutoksesta 40 viime vuoden aikana. Tutkimuksen pääaineisto koostuu 16 ryhmähaastattelusta, joissa naisia ja miehiä on haastateltu erikseen neljästä eri ikäryhmästä (ns. sukupolvesta) ja kahdelta koulutustasolta. Tutkimuksen teoreettisessa taustoituksessa hyödynnetään etupäässä teorioita sukupuolen tekemisestä ja esittämisestä sekä itseilmaisusta. Tutkimuksessa sukupuolta ei näin nähdä vain biologisena välttämättömyytenä vaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuna. Tutkimuksessa lähdetään ajatuksesta, että myös juomistilanteissa sukupuolta

tuotetaan sukupuoli-ihanteita ja normaaleina pidettyjä sukupuolimalleja omaksumalla, toistamalla ja muokkaamalla. Aineiston analyysissa sovelletaan erilaisia luokitusten analyysissa käytettyjä menetelmiä. Kolmantena tutkimusvuonna julkaistiin väitöstutkimuksen ensimmäinen artikkeli ”In control and out of control. The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980s and 2000s” *Nordic Studies on Alcohol and drugs* -lehdessä (2/2011) ja toinen artikkeli ”Hyväksytyä, hävettyä ja haluttua - Juomisen naiskuvat ja sukupuolijärjestykset eri-ikäisten naisten kuvaamina” *Yhteiskuntapolitiikka*-lehdessä (5/2011). Artikkelin on käännetty myös englanniksi ja parhaillaan kielentarkastuksessa. Artikkelin pyritään julkaisemaan myös kansainvälisessä lehdessä vuonna 2012. Kolmas artikkeli ”Humala ja sukupuoli - Eri-ikäisten naisten ja miesten puhe humalasta ja juomisen kontrollista” sai julkaisua puoltavan päätöksen *Janus*-lehdessä ja artikkeli julkaistaan kesällä 2012. Neljättä, eri-ikäisten miesten humalapuhetta ja juomisen sukupuolirooleja vertailevaa artikkelia tarjotaan kotimaiseen lehteen tammikuussa 2012. Viidennen väitöskirja-artikkelin suunnittelu on aloitettu. Artikkelissa vertaillaan eri-ikäisten naisten alkoholisuhdetta ja erityisesti humalaa Suomessa ja Ruotsissa. Artikkelin julkaistaan kansainvälisessä lehdessä (ja todennäköisesti ensin myös kotimaisessa lehdessä). Tutkija: *Jenni Simonen*, Alkoholitutkimussäätiö. (jenni.simonen@thl.fi)

216 *Nuorten alkoholimielikuvat ja niihin liittyvät luokkaerot Suomessa ja Italiassa.*

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten 14–16-vuotiaiden nuorten alkoholimielikuviin liittyviä luokkaeroja sekä vertaillaan suomalaisten ja italialaisten nuorten käsityksiä alkoholinkäytöstä. Tutkimuksen tarkoituksena on saada uutta tietoa nuorten juomiskulttuureista vertailevan näkökulman ja laadullisen tutkimusotteen avulla. Laajat kansainväliset kyselytutkimukset ovat olleet keskeisiä aineistolähteitä tarkasteltaessa nuorten juomatapojen kehittymistä eri maissa, ja kyselyt ovat jossain määrin osoittaneet nuorten juomatapojen lähentyneen toisiaan viime vuosina. Suomessa on keskusteltu nuorten alkoholinkäytön polarisaatiosta ja sosioekonomisen taustan merkityksestä juomatapojen muodostumisessa. Kyselyiden avulla ei kuitenkaan voi avata kysymystä siitä, mitä juominen oikeastaan nuorille merkitsee, miten erilaiset sosioekonomiset taustat ilmenevät alkoholinkäytön merkityksissä ja minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä näihin merkityksiin liittyy eri maiden välillä. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on kehittää edelleen vertailevaan laadulliseen tutkimukseen tarkoitettua RAGI-menetelmää (Research Analytical Group Interview) ja näin ollen parantaa kansainvälisen laadullisen vertailututkimuksen edellytyksiä tulevaisuudessa. Tutkimuksen aineisto muodostuu yhdeksäsluokkalaisten ryhmähaastatteluista, jotka on kerätty Helsingin

alueen kouluissa (N=18) sekä Torinossa Italiassa (N=10). Helsingissä koulut valittiin asuinalueiden sosioekonomisten indikaattoreiden perusteella; Italiassa hyödynnettiin yläastetta vastaavan kouluasteen jakautumista toisaalta yksityisiin ja julkisiin kouluihin ja toisaalta niiden ammatillisia ja akateemisia painotuksia. Italian aineiston keruusta on vastannut Franca Beccaria (Eclectica) tutkijoineen. Ryhmähaastatteluiden virikkeinä käytettiin lyhyitä elokuvakatkelmia erilaisista nuoria koskevista alkoholinkäyttötilanteista. Menetelmän avulla voidaan selvittää, minkälaisen mielikuvien varassa nuoret tulkitsevat erilaisia alkoholinkäyttöön liittyviä tilanteita ja miten nämä mielikuvat eroavat eri maiden välillä ja eri sosioekonomisissa ryhmissä. Aineiston keruu alkoi vuoden 2010 lopussa ja päättyi maaliskuussa 2011. Aineistosta on valmistunut pro gradu -tutkielma joulukuussa 2011 (Anna-Sofia Lehto) ja valmistumassa on kaksi artikkelikäsitelmää (nuorten alkoholinkäyttöön liittyvät riskikäsitelmät ja niihin liittyvät tilannetekijät, yhdessä Anna-Sofia Lehdon kanssa, sekä vertailu suomalaisten ja italialaisten nuorten humalajuomisen säännöistä yhdessä Sara Rolandon kanssa), jotka on tarkoitus lähettää lehtiin kevään 2012 aikana. Tutkija: *Anu Katainen*, Helsingin yliopisto.

- 217 *Päihdetapausten jakautuminen terveydenhuollon, sosiaalihuollon, vankeinhoiton ja poliisin säilön välillä Suomessa ja Norjassa vuodesta 1980.* Väitöskirjatutkimuksessa tutkitaan, miten päihteiden käytöstä johtuvat haittavaikutukset ovat jakautuneet eri viranomaisten kesken, kun tarkastellaan näiden viranomaisten tuottamia laitosvuorokausia vuodesta 1980. Työn taustalla on tieto siitä, että Suomessa päihdehaittojen hoidossa 1960-luvulta lähtien - erityisesti hyvinvointivaltion rakennuskaudella - siirryttiin vahvasti käyttämään sosiaalihuollon palveluita, kun aiemmin koersiivinen sektori – pääasiassa vankila ja työlaitokset olivat näytelleet suurta roolia. Tämän työn tarkoituksena on selvittää, mitä tukea löytyy väitteille siitä, että 1980-luvun jälkeen koersiivisen sektorin rooli on jälleen vahvistunut. Työn aineistona käytetään eri viranomaisten tuottamaa rekisteriaineistoa. Ensimmäinen artikkeli (Obstbaum Yaira, Lintonen Tomi, Aarnio Jorma, von Gruenewaldt Virpi, Hakamäki Sirpa, Mattila Aino, Vartiainen Heikki, Viitanen Päivi, Wuolijoki Terhi, Joukamaa Matti), Päihdehaittojen laitosmuotoisen kontrollin jakautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin säilön ja vankilan välillä 1985–2006, julkaistiin Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä 1/11. Toisessa artikkelissa (Lintonen T, Obstbaum Y, Aarnio J, von Gruenewaldt V, Hakamäki S, Kääriäinen J, Mattila A, Vartiainen H, Viitanen P, Wuolijoki T, Joukamaa M.) arvioidaan mm., millä tavoin vankien terveystutkimuksen avulla voidaan saada vertailukelpoista tietoa vankien päihteiden käytöstä vuosien 1985 ja 2006 välillä. Tutkija on ollut vuoden 2011 vanhempainvapaalla ja jatkaa tutkimustyötä keväällä 2012. Tutkija: *Yaira Obstbaum*.

218 *Alkoholimaksakirroosi: suoliston mikrobiston ja geneettisten tekijöiden vuorovaikutus.*

Suomessa yli 90 % maksakirrooseista aiheuttaa alkoholi. Jatkuva alkoholin kulutus johtaa rasvamaksan kehittymiseen ja mahdollisesti alkoholimaksakirroosiin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää genetiikan ja suoliston mikrobiston vaikutusta alkoholimaksakirroosin syntyyn. Ryhmämme on osoittanut CD14 endotoksiinireseptorin geneettisen vaihtelun yhteyden maksakirroosialttiuteen. Gram-negatiivisten bakteerien ulkokuoren endotoksiini kiinnittyy maksan Kupfferin solujen CD14 reseptoriin ja voi aiheuttaa näin pitkäaikaisen tulehduksen, joka johtaa maksakirroosiin. CD14 endotoksiinireseptorin geneettistä vaihtelua on selvitetty 1446 tapausta käsittävästä oikeuslääketieteellisestä ruumiinavausaineistosta. Havaitsimme, että kaikki polymorfiakohdat geenin säätelyalueella assosioituvat maksakirroosiin. Parhaillaan tutkimusta laajennetaan lisäämällä 100 kirroositapausta ja 200 kontrollia. Geneettisen alttiuden lisäksi tiedetään, että alkoholi muuttaa suoliston mikrobikantaa lisäten gram-negatiivisten bakteerien osuutta. Tämä vaikuttaa suoliston epiteelin rakenteeseen ja toimintaan, jolloin bakteerien ja endotoksiinien kulkeutuminen verenkiertoon lisääntyy. Parhaillaan selvitetään suoliston mikrobiston merkitystä alkoholimaksakirroosissa, käyttäen sekä vainaja- että potilasaineistoa. Bakteerien siirtymistä suolistosta maksaan on tutkittu sekä bakteeriviljelyllä että PCR:n avulla. Alustavasti, laskettuna PCR- tuloksien mukaan, alkoholimaksakirroosin vainaja ulostenäytteissä on vähemmän bifidobakteereita kuin muilla ryhmillä. PCR-tulosten mukaan alkoholimaksakirroosin vainaja ulostenäytteistä löytyy enemmän suolistoperäisiä klostridia-suvun bakteereja, kun taas bakterioideksien, bifidobakteerien ja enterobakteerien osuus on vähentynyt muihin ryhmiin verrattaessa. Maksanäytteissä *Clostridium perfringens* oli yleisin translokaatiobakteeri alkoholimaksakirroosin vainaja ulostenäytteiden viljelytulosten mukaan. Verrattaessa alkoholimaksakirroosin vainaja ulostenäytteiden viljelytuloksia muihin ryhmiin huomattiin, että niissä oli enemmän gram-negatiivisia bakteereja. Mikrobiologisten post mortem -näytteiden luotettavuutta on arvioitu kolmessa eri aikaryhmässä: 1-3 päivää vanhat, 4-5 päivää vanhat ja 5-7 päivää vanhat vainajat. Saatujen tulosten mukaan mikrobiologisesti luotettavia tuloksia saadaan, kun näytteet otetaan ennen 5:ttä päivää kuoleman jälkeen maksasta ja sydänpussinesteestä. Myös post mortem -ulostenäytteiden suhteellisia bakteeriosuuksia on arvioitu aikaryhmittäin. Tulosten mukaan bakteeriryhmien suhteelliset määrät eivät muutu aikapisteittäin, joten post mortem ulostenäytteitä voidaan hyödyntää tutkimuksessa. Tuloksista kirjoitetaan neljä kansainvälisesti korkealaatuista artikkelia. Ensimmäinen artikkelikäsikirjoitus on jo lähetetty *Journal of Forensic Sciences* -lehteen ja kahta muuta kirjoitetaan parhaillaan. Tutkija: *Sari Tuomisto*, Tampereen yliopisto, lääketieteen laitos, oikeuslääketiede. (Sari.Tuomisto@uta.fi)

219 *Ratkaiseva kohtaaminen – prosessi- ja tuloksellisuustutkimus Motivoivista alkuhaastatteluista A- klinikkakontekstissa.*

Tutkimuksessa selvitetään, mitä ensimmäisissä asiakkaan ja päihdetyöntekijän kohtaamisissa A-klinikoilla tapahtuu. Näitä havaintoja peilataan motivaation viriämistä käsitteleviin teorioihin, erityisesti motivoivan haastattelun näkemykseen sisäsyntyistä muutosmotivaatiota vahvistavista vuorovaikutuskäytännöistä. Tämän laadullisen tutkimuksen tehtävä on tuottaa tietoa siitä, minkälaiset työntekijän vuorovaikutuksen keinot (vuorovaikutuksen ohjaamisen menetelmät) ja tyyli (useamman vuoron yli kantavat suhtautumis- ja työskentelytavat) vaikuttavat asiakkaan hoitoon sitoutumiseen ja muutoksen toteutumiseen. Aineisto muodostuu ääninauhoitetuista asiakkaiden esikäynneistä A-klinikoilla. Tässä osatutkimuksessa tutkimusmenetelmä on keskusteluanalyysi, joka tuottaa yksityiskohtaisen kuvauksen vuorovaikutuksen etenemisestä osallistujien yhteistoiminnan pohjalta. Tutkimuksen keskeisiä tehtäviä onkin ollut täydentää ja osin korjata sitä ymmärrystä motivoivan haastattelun (MH) toteuttamisesta, joka syntyy MH:n omilla menetelmän käyttöä arvioivilla koodaustutkimusmenetelmillä. Tätä tietoa voidaan hyödyntää luontevasti työntekijöiden kouluttamiseen ja sitä kautta vaikuttaa siihen miten asiakas sitoutuu päihdehuoltoon. Vuonna 2011 tutkimus on edennyt puolipäiväisenä. Työskentely on tapahtunut osin yhteistyössä VTM Maria Rakkolaisen kanssa, joka käsittelee samaa tutkimusaineistoa motivoivan haastattelun toteuttamista kartoittavilla menetelmillä (MISC; Motivational Interviewing Skill Code ja MITI; Motivational Interviewing Treatment Integrity). Työssä on ollut vuonna 2011 kaksi tutkimustehtävää. Ensimmäkin on pyritty tunnistamaan niitä vuorovaikutuksen keinoja ja tyyliä, joita työntekijät käyttävät ja verrattu niitä MH:n vuorovaikutusperiaatteisiin. Keskeinen havainto on, että työntekijät eivät tunnista asiakkaan muutospuhetta, joka MH:n periaatteiden mukaan olisi heidän keskeinen tehtävänsä, jotta asiakas tulisi muutostarpeeseen liittyvästä ristiriidastaan tietoiseksi ja alkaisi ratkoa sitä. Sen sijaan työntekijät arvioivat asiakkaan tilannetta kysymällä tarkkoja kysymyksiä ja ottamalla kantaa, mikä kuvastaa heidän tarvettaan nopeasti saada tietoa voidakseen auttaa heitä paremmin. Tästä syntyy asetelma, jossa asiakkaan kokemus ei pääse esiin, mikä puolestaan ei vahvista sitoutumishalukkuutta. Tutkimuksesta raportoidaan MH:n kansainvälisessä konferenssissa suullisella esityksellä kesällä 2012. Toiseksi tutkimuksessa on pyritty rakentamaan sellainen laadullisten tutkimusmenetelmien yhdistelmä, jonka avulla voidaan tunnistaa vuorovaikutuksesta ongelmalliset kohdat ja tutkia niiden dynamiikkaa. Vuonna 2011 tämä tarkoitti keskusteluanalyysin ja MH:n menetelmän sisällön arvioimiseen tehdyn koodausjärjestelmän rinnakkaiskäyttöä, joka kohdennettiin työntekijöiden reflektiovien vuorojen tutkimiseen. Tämä siksi,

että reflektiot ovat MH:n ydinosaamista, mutta sekä keskusteluanalyyt-tisen että koodaustutkimuksen lukutavan kautta nousi esiin, että aineis-tossa niiden käyttöön liittyi ongelmia. Tutkimuksessa saatiin selville, että tutkimusmenetelmien rinnakkaiskäyttö auttoi näkemään, että työntekijät kyllä käyttivät rakenteeltaan MH:n mukaisia tekniikoita. Niiden sisältö ja kärki eivät kuitenkaan olleet johdonmukaisia MH:n periaatteiden kanssa. Tämä havainto kertonee ainakin siitä, että työntekijät tarvitsevat lisätietoa reflektiivisistä kuuntelusta ja siitä, että sitoutumisen edellytys on se, että asiakas tulee kuulluksi ja rupeaa itse työskentelemään. Tutkimuksesta on raportoitu vuoden 2012 ensimmäisessä Psykologia-lehdessä. Tutkija: *Leena Ehrling*, VTT. (leena.ehrling@helsinki.fi)

220 *Mielen, ruumiin ja sosiokulttuurisen yhteen kietoutuminen eurooppalaisten lääkäreiden alkoholiajattelussa 1700-luvun lopulta 1800-luvun puoliväliin.*

Väitöskirjassa rekonstruoidaan aikaisemmassa päihdetutkimuksen his-toriankirjoituksessa ohitettu ajatteluperinne, joka muotoutui euroop-palaisten lääkäreiden alkoholia käsittelevissä töissä 1700-luvun lopun ja 1850-luvun välisenä aikana. Alkoholinkäyttöön liittyvät sairaudet tulivat tuolloin aikaisempaa systemaattisemman kliinisen tutkimuk-sen ja luokittelun kohteiksi. Useiden lääkäreiden kliiniset tutkimukset avautuivat tuolloin kuitenkin myös analyysiksi alkoholisairauksille al-tistavista tekijöistä erityisellä, sosiokulttuurisia tekijöitä painottavalla tavalla. Väitöskirjassa osoitetaan, kuinka lääkäreiden ajattelussa kehittyi tuolloin holistinen käsitys alkoholin, yksilön ja yhteiskunnan suhtees-ta. Lääkäreiden ymmärrys alkoholin vaikutusmekanismeista mieleen ja ruumiiseen kietoutui käsitykseen alkoholinkäytön merkitysvälittei-syydestä ja historiallisuudesta sekä alkoholiin kohdistuvan ei-synnyn-näisen halun kulttuuriperustasta. Ajatteluperinne alkoi Edinburghin valistuslääketieteen ja -filosofian vaikutuspiirissä opiskelleiden lääkärei-den töistä 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Tutkimuksen toinen kiin-topiste on 1800-luvun alkupuolella mannermaisena sairaalalääketieteen kliinis-patologisiin ihanteisiin nojannut alkoholitutkimus, joka laajeni tarkasteluksi alkoholinkäytölle altistavista yhteiskunnallisista tekijöistä. Erityisesti tutkimus nostaa esiin skottilääkäri Thomas Trotterin sekä ruotsalaisen Magnus Hussin ajatukset. Laajan primaarilähdeaineiston analyysiin ja tulkintaan perustuva tutkimus osallistuu sekä päihdetut-kimuskentän sisäiseen keskusteluun että lääketieteellisen ja yhteiskun-tatieteellisen tiedonmuodostuksen historiantutkimukseen. Väitöskirja-hanke on aloitettu 2008, ja parhaillaan kirjoitetaan sen loppuraporttia. Tutkimushankkeen pohjalta on pidetty yhteensä kymmenen kansain-välistä esitelmää sekä aate- ja oppihistorian että päihdetutkimuksen konferensseissa, symposiumeissa ja tutkijatapaamisissa, muun muassa Princetonissa, Victoriassa, Kööpenhaminassa ja Pietarissa. Hankkeen

puitteissa on myös tehty tutkijavierailu Edinburghin yliopistoon ja pidetty luento Tallinnan yliopistossa. Tutkimuksen historiallisen analyysin osatuloja hyödyntäen on vuonna 2011 kirjoitettu suomenkielinen artikkeli, joka ilmestyy kokoomateoksessa 2012. Vuonna 2012 kirjoitetaan kaksi ulkomaisiin referee-julkaisuihin lähetettävää artikkelia. Varsinainen tutkimusraportti on englanninkielinen monografia, joka valmistuu keväällä 2013. Tutkija: *Arto Ruuska*.

221 *Huumeiden käyttöön liittyvät kuolemat – Rekisteritutkimus käyttäjän näkökulmasta.*

Tässä väitöstutkimuksessa tarkastellaan huumeisiin ja huumeiden, alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöön liittyviä kuolemia. Tilastojen mukaan Suomen huumetilanne on ollut viime vuodet varsin vakaa. Poikkeus on huumeiden käyttöön liittyvät kuolemat, jotka ovat lisääntyneet vuodesta 2003. Tästä huolimatta huumeisiin liittyvät kuolemat ja huumekuolleisuus on Suomessa vähän tutkittu ilmiö. Tutkimuksen tavoite on selvittää, mikä on huumeisiin kuolleiden käyttäjäura ja sosioekonominen tausta. Lisäksi selvitetään missä olosuhteissa huume- ja sekakäyttökuolemat tapahtuvat ja vertaillaan vuosien 2000 ja 2008 tilannetta. Lisäksi tutkitaan, mikä on huumeaineiden, lääkeaineiden ja alkoholin keskinäinen suhde kuolemissa. Tutkimus kiinnittyy suomalaisen huumetilanteen ja -politiikan muutoksiin 1990–2000-luvuilla. Huumeiden käytön lisääntymiseen 1990-luvulla reagoitiin poliittisesti ottamalla toimenpidevalikoimaan repression rinnalle uusia haittojen vähentämisen politiikan mukaisia keinoja. Samaan aikaan korvaushoitolääke buprenorfiinista on tullut Suomen eniten päihdeikäyttöön opiaatti 2000-luvulla. Lisääntynyt medikalisaatio on luonut käyttöympäristön, joka mahdollistaa huumeiden laillisen käytön korvaushoidossa oleville, mutta tehnyt korvaushoitolääkkeet tutuiksi myös niille käyttäjille, jotka eivät ole hoidossa. Korvaushoitolääkkeiden lisäksi näyttää lisääntyneen muun muassa kipulääkeopioidien ja rauhoittavien lääkkeiden päihdeikäyttö. Tutkimus perustuu mittavaan rekisteriaineistoon, jossa on vuosina 2000 ja 2008 huumeisiin kuolleiden henkilöiden kuolinsyytiedot ja sosioekonomiseen asemaan liittyviä tietoja. Aineisto on kerätty Helsingin yliopiston Hjelt-instituutista, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, Kansaneläkelaitoksesta, Väestörekisterikeskuksesta, Tilastokeskuksesta ja Poliisihallitukselta. Tiedot liittyvät kuolintietojen lisäksi sairastavuuteen, toimeentuloon, työttömyyteen, koulutukseen, asumiseen, perhesuhteisiin ja rikoshistoriaan. Tutkimusta ei ole vielä tehty tutkimussopimuksella. Tutkimusta on tehty varsinaisella apurahalla 1.1.–31.3.2011, ja loppuvuoden tutkija on ollut vanhempainvapaalla. Vuonna 2011 on kuitenkin jatkettu rekisteriaineiston keräämistä, minkä kustannuksia varten käytössä on ollut tutkijasopimuksen tutkimuskulurahat. Tutkija: *Sanna Rönkä*, Helsingin yliopisto.

223 *Dopamiinin ja histamiinin yhteistoiminta alkoholiaddiktiossa.*

Hiiren juomiskäyttäytymisen tutkimiseksi käynnistettiin uusi ”Drinking in the dark” (DID)-menetelmä, jota sovellettiin histamiini H3-reseptoriantagonistien vaikutuksen selvittämiseksi. Samalla menetelmällä tutkittiin histamiini H3-reseptoripoistogeenisten eläinten tutkimukseen. Todettiin, että sekä H3-reseptoriantagonisteilla että reseptorin puutteella (poistogeeninen eläin) on ratkaisevan tärkeä vaikutus juomiskäyttäytymiseen. Poistogeeniset eläimet joivat vähemmän alkoholia sekä ”two-bottle choice” että DID-kokeessa kuin kontrollihiiret. C57-hiirillä H3-reseptoriantagonisti siproksifaani vähensi ja agonisti lisäsi alkoholin juomista. Ei-imidatsolirakenteisella antagonistilla JNJ-10181457 ja siproksifaanilla oli samanlainen estävä vaikutus alkoholin aiheuttamaan paikkahakuisuuteen. Alkoholia mielellään juovilla AA-rotilla ja alkoholia välttävillä ANA-rotilla alkoholi lisäsi selvästi dopaminergisen signalointimolekyylin DARPP-32 ilmentymistä, mutta DARPP-32:n fosforyloinnissa ei ollut kantojen välillä eroa. Akt-kinaasin ilmentyminen hippokampuksessa oli korkeampi ANA- kuin AA-rotilla ja alkoholi aktivoi Akt:n ANA-rotilla mutta ei AA-rotilla. Tutkimukseen ovat osallistuneet hankkeen johtaja professori Pertti Panula, tutkijatohtori Saara Nuutinen, proviisori Jenni Vanhanen ja lääketieteen kandidaatti Tiia Ojala. Kaksi jälkimmäistä tekee aiheesta väitöskirjaa. Tuloksista on julkaistu huomattava osa, ja lisätutkimukset ovat käynnissä. Tutkijatohtori Saara Nuutinen on käytännössä vastannut uusien käyttäytymismenetelmien pystyttämisestä ja merkittävästä osasta laboratoriotöitä. Väitöskirjaa aiheesta tekevät proviisori Jenni Vanhanen ja LK Tiia Ojala ovat edenneet hankkeissaan vastanneet kumpikin käyttäytymiskokeista, Vanhanen in situ hybridisaatiosta ja Ojala immunohistokemiasta. Vanhasella on kaksi ja Ojalalla yksi valmis väitöskirjajulkaisu, ja kummallakin valmiina materiaalit omaan artikkeliin ensimmäisenä tekijänä. Julkaisuja ilmestyi yksi *Neuropharmacology*-lehdessä, yksi *Neuropsychopharmacology*-lehdessä, yksi *Journal of Pharmacology and Experimental Therapeutics*-lehdessä ja yksi *Neuroscience Letters*-lehdessä. Tutkimusta esiteltiin yhdessä esitelmässä *Society of Neurosciences* kokouksessa Washingtonissa, minkä lisäksi Pertti Panula piti aiheesta esitelmän Mexico Cityssa CINESTAV-tutkimuslaitoksessa ja pääesitelmän Meksikon kansallisessa fysiologikongressissa Leonissa. Tutkija: *Pertti Panula*, Helsingin yliopisto (pertti.panula@helsinki.fi)

APURAHAT

Kertomusvuonna uusia apurahoja jaettiin alkoholitutkimukseen 19. Lisäksi jatkettiin yhdentoista tutkimussopimusprojektin rahoittamista aikaisempien päätösten mukaisesti. Syyshaun perusteella myönnettiin apurahoja seuraavasti: varsinaiset apurahat 136.680 euroa ja uusien tutkimussopimusapurahojen ensimmäisen vuoden rahoitus 146.450 euroa. Haussa käsiteltiin 57 hakemusta. Näiden hakemusten yhteissumma oli 1.284.397 euroa. Lisäksi Alkoholitutkimussäätiö myönsi erillismäärärahoista rahapeliongelmia koskeviin tutkimuksiin apurahoja yhteensä 167.575 euroa. Rahapelihakemusten yhteissumma oli 446.712,50 euroa.

Heikki Wariksen apurahan sai dosentti *Pekka Lund*.

VARSINAISET APURAHAT

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellinen ml. humanistinen tutkimus

Yhteiskuntat. maist. *Tytti Artkoski* 21.000 euroa:

Terapeutin merkitys päihhteistä toipumisessa

Fil. toht. *Antti Latvala* 13.500 euroa:

Varhainen kognitiivinen kehitys ja koulumenestys alkoholiongelmien ennustajana: Kaksos- ja perhetutkimus

Dos. *Pekka Lund* 11.250 euroa:

Kristinusko ja raittius - kristillisen vakaumuksen vaikutus päihdeongelmasta toipumiseen

Yhteiskuntat. maist. *Henna Pirskanen* 20.250 euroa:

Päihdeongelma perheessä - jännitteiset perhesuhteet lasten ja vanhempien silmin

Luonnontieteellinen, lääketieteellinen ja kliininen tutkimus

Psm *Åse Fagerlund* ja lääket. ja kir. toht. *Ilona Autti-Rämö* 8.750 euroa:
Developmental Outcome in Children and Adolescents with Fetal Alcohol Spectrum Disorders (FASD)

Valtiot. maist. *Margareeta Häkkinen* 10.500 euroa:

Alkoholi ja bentsodiatsepiinit opioidikuolemissa

Fil. maist. *Anne Panhelainen* ja fil. maist. *Elena Vashchinkina* 9.500 euroa:

Aivojen muovautuminen huumeriippuvuudessa

Fil. maist. *Noora Raivio* 8.880 euroa:

Aivoperäisen hermokasvutekijän merkitys alkoholin juomisen säätelyssä

Fil. kand. *Andrey Taranukhin* 12.250 euroa:

Mechanisms of toxicity of ethanol and taurine combination

PhD *Olga Yu. Vekovischeva* 19.800 euroa:

Voluntary consumption of ethanol in mouse lines with genetically modified gaba_A or ampa receptors

LAUDATURTYÖT

Prov. *Jenni Vanhanen* 1.000 euroa:

Histamiinin H3 reseptori lääkekehityksen kohteena. Neuronaalisen histamiinin ja H3-reseptorin merkitys alkoholivaikutusten välittymisessä

TUTKIMUSSOPIMUSAPURAHAT

Uusia tutkimussopimusapurahoja ja vanhojen sopimusprojektien jatkorahoitusta vuodeksi 2012 myönnettiin seuraavasti:

Aikaisempiin päätöksiin perustuvat jatkorahoitukset

Dos. *Marc Baumann* ja työryhmä 7.000 euroa:

Proteomic analysis in diagnosis of alcohol misuse (aikaisemmin: Alkoholin suurkulutuksen toteaminen proteiiniperäisillä biomarkkereilla)

Valtiot. toht. *Leena Ehrling* 12.375 euroa:

Ratkaiseva kohtaaminen - Prosessi- ja tuloksellisuustutkimus Motivovista alkuhaastatteluista A-klinikkakontekstissa

Valtiot. toht. *Anu Katainen* 29.000 euroa:

Nuorten alkoholinkäyttöön liittyvät mielikuvat, terveys ja hyvinvointi -tutkimus teini-ikäisten juomiskulttuureista eri sosioekonomisissa ryhmissä

Magister artium *Kersti Kollom* 18.000 euroa:

The Development of Alcohol Policy in Newly Independent Estonia

Valtiot. maist. *Yaira Obstbaum* 19.750 euroa:

Päihdetapausten jakautuminen terveydenhuollon, sosiaalihuollon, vankeinhoito- ja poliisin välillä Suomessa ja Norjassa vuodesta 1980

Fil. maist. *Anne Panhelainen* ja fil. maist. *Elena Vashchinkina* 5.250 euroa:

Aivojen muovautuminen huumeriippuvuudessa

Fil. maist. *Noora Raivio* 10.500 euroa:

Aivoperäisen hermokasvutekijän merkitys alkoholin juomisen säätelyssä

Valtiot. maist. *Arto Ruuska* 23.000 euroa:

Mielen, ruumiin ja sosiokulttuurisen yhteen kietoutuminen eurooppalaisten lääkäreiden alkoholiajattelussa 1700-luvun lopulta 1800-luvun puoliväliin

Valtiot. maist. *Sanna Rönkä* 23.000 euroa:

Huumeisiin liittyvät kuolemat ja riskienhallinta institutionaalisesta ja käyttäjän näkökulmasta

Valtiot. maist. *Jenni Simonen* 1.750 euroa:

Juomiskulttuurin moninaisuus - Naisten ja miesten humalan, kulutuskäytäntöjen ja juomistilanteiden tarkastelua

Fil. maist. *Sari Tuomisto* 21.000 euroa:

Alkoholimaksakirroosi: Geneettisten tekijöiden ja suoliston mikrobien vuorovaikutus

Uudet rahoituspäätökset

Valtiot. maist. *Marke Jääskeläinen* 30.000 euroa:

Vanhempien päihdeongelmien yhteys lapsen huono-osaisuuden kasautuviin riskitekijöihin teini-iässä

Fil. toht. *Nina Kaminen-Ahola* 15.000 euroa:

Ympäristön vaikutus geenien säätelyyn: raskauden aikaisen alkoholialtistuksen aiheuttamat epigeneettiset muutokset aivojen kehityksessä

Prof. *Pertti Panula* ja työryhmä 18.000 euroa:

Histamiinin ja dopamiinin yhteistoiminta alkoholikäyttäytymisessä ja alkoholismin hoidossa

Valtiot. maist. *Elsa Saarikkomäki* 21.700 euroa:

Nuoret ja muuttuva kontrollikulttuuri - Rikoskäyttäytymisen, alkoholin juomisen ja julkisen tilan käytön sosiaalinen kontrolli

Prof. *Markku Savolainen* ja työryhmä 10.000 euroa:

Alkoholin aineenvaihduntatuotteiden vaikutus limakalvojen immuunipuolustukseen

Valtiot. maist. *Jenni Simonen* 11.500 euroa:

Juomatavat ja sukupuoli

Yhteiskuntat. maist. *Miisa Törölä* 5.250 euroa:

Oikeuspsykiatriset potilaat hyvinvointivaltiossa

Prov. *Johanna Uhari* 35.000 euroa:

Opioidireseptorien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittämisessä - ilmentymisen lisäämisen ja estämisen vaikutus alkoholin juomiseen

RAHAPELIAPURAHAT

Dos. *Valtteri Kaasinen* 26.000 euroa:

Aivojen dopamiini-, opioidi ja serotoniini-hermovälitys behavioraalisissa riippuvuuksissa

Dos. *Juha Kääriäinen* 23.000 euroa:

Rahapelaaminen ja poliisin tietoon tullut rikollisuus

Yhteiskuntat. maist. *Michael Laakasuo* ja fil. maist. *Jussi Palomäki*
27.250 euroa:

Pokeri on tunneasia - emotiot päätöksenteossa

Valtiot. maist. *Riitta Matilainen* 11.100 euroa:

Raha-arpajaisista loton läpimurtoon: suomalaiset ja rahapelaaminen 1920-luvulta 1970-luvulle

Dos. *Petteri Piepponen* ja työryhmä 32.600 euroa:

Uhkapelaamisen neurobiologiset taustatekijät: prekliinisen mallinnuksen käynnistäminen Suomessa

Yhteiskuntat. maist. *Päivi Tyni* 23.000 euroa:

Peliriippuvuus tarkasteltuna elämän tarkoituksellisuuden tunteen sekä masentuneisuuden kautta

Valtiot. toht. *Sinikka Törmä*, valtiot. toht. *Kari Huotari* ja yhteiskuntat. maist. *Sari Pitkänen* 24.625 euroa:

Naisten pelaaminen kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä Suomessa

MUU TOIMINTA

MUU TOIMINTA KOTIMAASSA

Tomi Lintonen oli Tampereen yliopiston terveyden edistämisen dosentti ja A-klinikkasäätiön valtuuskunnan jäsen.

Alkoholitutkimussäätiö järjesti joulukuussa 2011 vuosiseminaarin, jonka aiheena oli ”Nuorten alkoholitutkimus Suomessa”. Seminaarin alustukseksi *Tomi Lintonen* julkaisi Yhteiskuntapolitiikka-lehden Avauksia-osastossa analyysin ”Nuorten alkoholikäytön tutkimus Suomessa 2000-luvulla”. Seminaarissa esiintyivät *Tomi Lintosen* lisäksi *Tuuli Pitkänen*, *Torsten Winter*, *Satu Winqvist*, *Riia Palmqvist*, *Marjatta Pirskanen*, *Vertti Kiukas*, *Minna Ilva*, *Janne Takala* ja *Ismo Tuominen*. Seminaarin päätteeksi julkistettiin ja jaettiin säätiön apurahat.

Kertomusvuoden aikana säätiön sopimustutkijat esittelivät tuloksiaan lukuisissa esitelmissä kotimaassa.

KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Esa Korpi oli Alcohol-lehden toimituskunnan jäsen.

Tomi Lintonen oli Alcohol & Alcoholism -lehden toimituskunnan jäsen.

Säätiön toimintaan liittyvistä kansainvälisistä kokouksista ja suomalaisista esitelmän pitäjistä mainittakoon:

ESBRA, Wien, Itävalta, 4.-7.9.2011. *Esa Korpi*, *Heidi Kemppainen* ja *Noora Raivio* esittelivät kokouksessa tutkimustaan.

Social relations in turbulent times, European Sociological Association, 10th Conference, Geneve, Sveitsi, 7.-10.9.2011. *Anna Leppo* esitteli kokouksessa tutkimustaan.

SoRAD, Tukholma, Ruotsi, 1.9.-31.12.2011. *Janne Härkönen* oli tutkijavierailulla.

TALOUS

Säätiön menot olivat 772.285,18 euroa vuonna 2011. Säätiön varsinaisen toiminnan tuotot olivat yhteensä 787.828,32 euroa ja korkotuotot 7.286,53 euroa. Tilikauden ylijäämä oli 22.829,67 euroa.

Voimassa olevien tutkimussopimuspäätösten mukaisesti varoja on sidottu 293.450 euroa vuodeksi 2012. Vuodeksi 2013 määrä on 140.200 euroa. Vuodeksi 2014 on sidottu 114.575 euroa ja vuodeksi 2015 41.125 euroa.

SÄÄTIÖN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ JULKAISUJA

VÄITÖSKIRJAT

Alatalo, Päivikki: Markers of liver function and oxidative stress in alcohol consumers with or without overweight. Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1592, 2011. ISBN: 978-951-44-8365-3 (artikkeliväitöskirja)

Kaartinen, Aija: Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi. Naisten kieltolaki-mielipiteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 300 s, 2011. (monografiaväitöskirja)

Nissinen, Antti: Humoral immune response to phosphatidylethanol. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 1113. University of Oulu, Oulu (artikkeliväitöskirja)

Perälä, Jussi: ”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. THL Tutkimus 56, Helsinki, 2011. (monografiaväitöskirja)

VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT KANSAINVÄLISISSÄ TIEDELEHDISSÄ

Grittner, U & Gmel, G & Ripatti, S & Bloomfield, K & Wicki, M: Missing value imputation in longitudinal measures of alcohol consumption. Int J Methods Psychiatr Res. March ; 20(1): 50–61, 2011. doi:10.1002/mpr.330.

Härkönen, Janne & Mäkelä, Pia: Age, Period and Cohort Analysis of Light and Binge Drinking in Finland, 1968–2008. Alcohol and Alcoholism 46 (3): 349–356, 2011.

Impinen, A & Karjalainen, K & Mäkelä, P & Haukka, J & Lintonen, T & Lillsunde, P & Rahkonen, O & Ostamo, A: The association between social determinants and drunken driving. A 15-year register-based study of 81,125 suspects. Alcohol and Alcoholism 46(6):721-728, 2011.

Joutsa, Juho & Martikainen, Kirsti & Vahlberge, Tero & Voon, Valerie & Kaasinen, Valtteri: Impulse control disorders and depression in Finnish patients with Parkinson’s disease. Parkinsonism and Related Disorders 18(2):155-160, 2011

Joutsa, J & Saunavaara, J & Parkkola, R & Niemelä, S & Kaasinen, V: Extensive abnormality of brain white matter integrity in pathological gambling. Psychiatry Research: Neuroimaging 2011;194(3):340-6.

Karjalainen, K & Lintonen, T & Impinen, A & Lillsunde, P & Mäkelä, P & Rahkonen, O & Haukka, J & Ostamo, A: Socioeconomic Determinants of Drugged Driving – a Register-Based Study. Addiction 106(8):1448-1459, 2011.

Koskinen, SM & Ahveninen, J & Kujala, T & O'Donnel, BF & Viken, RJ & Kaprio, J & Näätänen, R & Rose RJ: A longitudinal twin study of effects of adolescent alcohol abuse on the neurophysiology of attention and orienting. Alcoholism: Clinical and Experimental Research 35(7):1339-1350, 2011.

Laaksonen, E & Lahti, J & Sinclair, JD & Heinälä, P & Alho, H: Predictors for the Efficacy of Naltrexone Treatment in Alcohol Dependence: Sweet Preference. Alcohol and Alcoholism 46(3):308-311, 2011.

Lahti, Raimo A. & Sajantila, Antti & Korpi, Helena & Poikolainen, Kari & Vuori, Erkki: Under-recording of ethanol intoxication and poisoning in cause-of-death data: Cause and consequences. Forensic Science International 212: 121–125, 2011

Lavikainen, H & Salmi, V & Aaltonen, M & Lintonen, T: Alcohol-related harms and risk behaviours among adolescents: Does drinking style matter? Journal of Substance Use Jun 2011, Vol. 16, No. 3: 243-255, 2011.

Lehtonen, M & Storvik, M & Malinen, H & Hyytiä, P & Lakso, M & Auriola, S & Wong, G & Callaway, JC: Determination of endocannabinoids in nematodes and human brain tissue by liquid chromatography electrospray ionization tandem mass spectrometry. J Chromatogr B Analyt Technol Biomed Life Sci. 2011 Apr 1;879(11-12):677-94. Epub, Feb 28, 2011.

Lintonen, T & Obstbaum, Y & Kääriäinen, J & Vartiainen, H & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Hakamäki, S & Viitanen, P & Wuolijoki, T & Joukamaa, M: The changing picture of substance abuse problems among Finnish prisoners. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, Online First™, 2011. doi: 10.1007/s00127-011-0390-8.

Lintonen, T & Vartiainen, H & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Hakamäki, S & Viitanen, P & Wuolijoki, T & Joukamaa, M: Drug abuse among prisoners - by any definition, it's a big problem. Substance Use & Misuse 46:440-451, 2011.

Liu, Y & Wang, M & Villberg, J & Torsheim, T & Tynjälä, J & Lv, Y & Kannas, L: Reliability and validity of Family Affluence Scale (FAS II) among Adolescents in Beijing, China. Children Indicators Research, 2011. Doi: 10.1007/s12187-011-9131-5.

Nuutinen, S & Vanhanen, J & Pigni, MC & Panula, P: Effects of histamine H3 receptor ligands on the rewarding, stimulant and motor-impairing effects of ethanol in DBA/2J mice. *Neuropharmacology* 60:1193-1199, 2011.

Nuutinen, S & Lintunen, M & Vanhanen, J & Ojala, T & Rozov, S & Panula, P: Evidence for the role of histamine H3 receptor in alcohol consumption and alcohol reward in mice. *Neuropsychopharmacology* 36:2030-40, 2011.

Nuutinen, S & Kiiänmaa, K & Panula, P: DARPP-32 and Akt regulation in ethanol-preferring AA and ethanol-avoiding ANA rats. *Neurosci. Lett.* 503:31-6, 2011.

Panhelainen, AE & Vekovischeva, OY & Aitta-Aho, T & Rasanen, I & Ojanperä, I & Korpi, ER: "Diazepam-induced neuronal plasticity attenuates locomotor responses to morphine and amphetamine challenges in mice" *Neuroscience*, 29(192):312-21, 2011.

Panula, P & Nuutinen, S: The role of histamine and histamine H3 receptor in alcohol addiction. *J. Pharmacol. Exp. Ther.* 336:9-16, 2011.

Poikolainen, Kari & Paljärvi, Tapio & Mäkelä, Pia: Risk Factors for Alcohol-specific Hospitalizations and Deaths: Prospective Cohort Study. *Alcohol and Alcoholism*, 2011; doi: 10.1093/alcalc/agr013.

Saarnio, P: The relationship between general therapeutic orientation, big five personality traits and interpersonal functioning in substance abuse therapists: An explorative study. *Addictive Disorders & Their Treatment* 10 (1), 29-36, 2011

Saarnio, P: Therapist's preference on motivational interviewing and its relationship to interpersonal functioning and personality traits. *Counselling Psychology Quarterly* 24 (3), 171-180, 2011

Saarnio, P: Therapists' big five personality traits and interpersonal functioning in the substance abuse field: A cluster-analytic study. *Journal of Substance Use* 16 (5), 348-358, 2011.

Simonen, Jenni: In control and out of control. The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980s and 2000s. *NAD, Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 28 (2): 131-145

Viitanen, P & Vartiainen, H & Lintonen, T & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Hakamäki, S & Wuolijoki, T & Joukamaa, M: Hepatitis A, B, C and HIV infections among Finnish Female Prisoners-Young Females a Risk Group. *Journal of Infection* 62:59-66, 2011.

Virtaa, JJ & Järvenpää, T & Heikkilä, K & Perola, M & Koskenvuo, M & Rähkä, I & Rinne, JO & Kaprio, J: Midlife alcohol consumption and later risk of cognitive impairment: a twin follow-up study. *J Alzheimers Dis.* 22(3):939-48, 2010.

VERTAISARVIOIDUT ALKUPERÄISARTIKKELIT
KOTIMAISISSA TIEDELEHDISSÄ

Huurre, T & Lintonen, T & Kiviruusu, O & Aro, H & Marttunen, M: Nuoruusiän runsaan alkoholin käytön pitkäaikaisvaikutukset aikuisiän psykososiaaliseen hyvinvointiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(3):278-288, 2011.

Kekki, Tuula: Solidaarisuus ja itsekeskeisyys huumeita käyttävien taparikollisten moraalikoodistossa. *Sosiologia* 47:3, 173-187, 2010.

Obstbaum, Y & Lintonen, T & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Hakamäki, S & Mattila, A & Vartiainen, H & Viitanen, P & Wuolijoki, T & Joukamaa, M: Päihdehaittojen laitosmuotoisen kontrollin jakautuminen eri viranomaisten kesken aikavälillä 1985 – 2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(1): 30-44, 2011.

Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni: Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka*, 76 (1), 17-29, 2011.

Simonen, Jenni: Hyväksyttyä, haluttua ja hävettyä. Juomisen naiskuvat ja sukupuolijärjestykset eri-ikäisten naisten kuvaamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(5):494-510.

Wuolijoki, T & Vartiainen, H & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Mattila, A & Lintonen, T & Viitanen, P & Joukamaa, M: Sakkovangit ovat vangeista sairaimpia ja huono-osaisimpia. *Suomen lääkärilehti* 66(44):3301–3306

MUUT JULKAISUT

Kouvonen, Petra: ”Lasten osallistuminen ammatillisten perhekotien arkisen järjestyksen sääntelykäytäntönä” teoksessa ”Lapset, nuoret ja uudet hallinnan käytännöt” toim. Mirja Satka, Timo Harrikari, Elina Pekkarinen ja Leena Alanen, s. 205-243. Tampere, vastapaino, 2011.

Lintonen, Tomi: Nuorten alkoholikäytön tutkimus Suomessa 2000-luvulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5):575–580

Lintonen Tomi: The Drinking Habit Survey revival. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 28 (2):163-168, 2011.

Murto, Antti: Rahapeliongelma ja sosiaalityö, teoksessa *Sosiaalityön käsikirja*. Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) 3. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma, 2011.

Poikolainen, Kari: Juopottelu on vakava ongelma. *Suomen lääkirilehti* 66:1723, 2011.

Poikolainen, Kari: Mitä addiktio ovat? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2):192-200, 2011

Poikolainen, Kari: Free will and the nature of addiction. Department of Social Sciences, Research Reports, Working Papers of Images and Theories of Addiction no 3, University of Helsinki, 2010.

Poikolainen, Kari: Addiktio saapuu Helsingin Sanomiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 76, 2, 229–230, 2011.

Rönkä, Sanna: Huume politiittista viisastenkiveä etsimässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(3):350-351.